

VÁSÁRLÓERŐFÖLÖSLEG SZABÁLYOZÁSA

Árrögzítés és jegyrendszer: beavatkozás a kínálat oldalán a háborútól megzavart gazdasági életbe az áremelkedés akadályozására. Minél erősebb ez a beavatkozás a gazdasági élet önműködő mechanizmusába a kínálati oldalon, annál szükségesebb lesz ugyanez a keresleti oldalon. A teljesen szabályozatlanul hagyott kereslet az erősen szabályozott kínálatot arra indítja, hogy kivonja magát a szabályozás alól s így a kínálati oldal szabályozásának értékét kétségessé teszi.

A keresleti oldalon szükségessé válhat a „vásárlóerő szabályozása”. Ez teszi teljessé az árszabályozás egész rendszerét, amely bár eszközeiben gazdasági és jogi, céljában szociális, hiszen arra irányul, hogy a létfenntartás költségeinek erős emelkedését s végeredményben az inflációt – ezt az egyén szempontjából lényegében igazságtalan „adóztatást” – megakadályozza.

Békeidőkben a termelő társadalom olyan fogyasztási javakat állít elő, amelyeket tagjai mindennapi szükségleteik kielégítésére használnak. Részesedésüket e javakban vásárlóerejük határozza meg, ezt pedig a termelésben való közreműködésükért nekik jutó pénzbeli ellenszolgáltatás.

Háborúban a termelés ütemének változatlan fenntartása, sőt fokozása mellett kevesebb fogyasztási jószágot állítanak elő, mert a termelés elsősorban háborús javak előállítására irányul és ezenkívül sok egyén kiesik a termelésből katonai szolgálata miatt. Tovább ritkítja a fogyasztási javakat a háborús pusztítás és a szállítási lehetőségek csökkenése. Csak a fogyasztási javak száma csökken, a fogyasztók és a termelés üteme nem, ennek következtében a nemzeti erő kifejtésben közreműködők pénzbeli jövedelme s így vásárlóereje is megmarad, sőt legtöbbször növekszik. Változatlan, sőt esetleg fokozott vásárlóerővel szemben a fogyasztási javak erősen csökkent tömege áll. Szabályozás híján az előállott egyenlőtlenséget az árak emelkedése egyenlíti ki. Eredmény: az egyén a társadalmi erő kifejtésben való változatlan, sőt esetleg fokozott részvételéért kevesebb jószághoz jut, mint békeidőben. Amennyiben pedig pénzbeli jövedelmét az áremelkedések ellensúlyozására növelik, úgy bekövetkezik az árak és bérek versenyfutása s végeredményben

az infláció a maga ugyancsak káros szociális hatásaival. Mindez elsősorban azt a társadalmi réteget sújtja, amely már a békében is munkaerejének teljes latbavetésével éppen csak élete fenntartására elegendő jövedelemhez jutott.

Ennek felismerése vezette az államokat arra, hogy az áremelkedést árrögzítéssel és jegyrendszerrel megakadályozzák, így azonban a vásárlóerő és a fogyasztási javak arányában megmarad az egyenlőtlenség, mint vásárlóerőfölösleg. Az egyéneknek van pénzük, de nincs mire költsek.

Mit tesz az egyén önerejére utalva a vásárlóerőfölösleggel? (Mindenesetre igyekszik felhasználni, mert fél a pénz értékcsökkenésétől), 1. Kielégíti azokat a kevésbé nyomasztó szükségleteit, amelyekre különben nem gondolna. Ezért általános az élvezeti cikkek fogyasztásának emelkedése háború idején. 2. Olyan árukat vásárol, amelyekre nincs szüksége, csak hogy pénzt valamibe fektesse. Ez elsősorban a nem szabályozott forgalmú áruk árait veri fel. 3. Zug-forgalomban igyekszik hozzájutni szabályozott forgalmú áruhoz s így a szabályozások értékét kétségbe teszi. 4. Csökkenti munkateljesítményét („Ha nincs mire költenem a keresetemet, akkor minek dolgozzak?”) Ez általános nemzeti szempontból káros, hiszen a háború mindenkitől fokozottabb teljesítményt kíván.

Erősebb jegyrendszer mellett az egyén minderre kénytelen, mert szükségleteinek észszerűbb kielégítésére nincsen módja. Azonban ha valamiképpen biztosítva látná, hogy vásárlóerejét a jövőben célszerűbben tudja felhasználni, szívesen lemondana a jelenben a célszerűtlen vásárlásokról és munkakütemének csökkentéséről. Itt áll elő a feladat az államhatalom számára, hogy ezt biztosítsa. Az államnak kell módot nyújtania arra, hogy az egyén a társadalmi erő kifejtésben való közreműködéssel kiérdemelt javakat oly mennyiségben kapja meg, mint békeidőben, mégpedig azáltal, hogy a legszükségesebbek beszerzését most teszi lehetővé, a többinek beszerzését pedig a háború végeztével, amikor erre újból mód van. Feladata tehát: 1. Rábírní az egyéneket, hogy vásárlóerőfölöslegük jelenbeli érvényesítéséről mondjanak le. 2. Biztosítani, hogy az ilyenképen felhasználatlan pénzbeli jövedelem ne értéktelenedjék el. 3. Biztosítani azt, hogy a háború végeztével valóban rendelkezésre álljanak áruk a vásárlóerő fel nem használt részének érvényesítésére.

E feladat megoldása a Német Birodalomban volt legfontosabb, mert ott a legerősebb a jegyrendszer, így született meg a németországi „vastakarékosság” intézménye. Lényege: lehetővé és kívánatosá tenni az egyéneknek azt, hogy vásárlóerejük feleslegét képviselő pénzüket takarékbba tegyék (alkalmazottaknál: „vasbetét”, vállalkozóknál: „vállalkozói vasbetét” azaz „beruházási jóváírás”), annak kivételéről a háború alatt mondjanak le (a „vasbetétnyilatkozattal”) s csak a háború után használják fel.

Az egyént erre indítja: 1. Bizalom az államhatalomban, hogy a „vastakarékosság” intézményét sikeresen tudja megvalósítani és ígérteit megtartja. 2. Az a tudat, hogy így vásárlóerejét célszerűbben tudja felhasználni. Ezt a tudatot nagyban emeli a vastakarékosságnak olyan megvalósítása, amely már a jelenben meghatározza a „vasbetét” rendeltetését, tehát ha az állam előre biztosítja, hogy a betétet pl. építőanyag beszerzésére, kiházasítási felszerelésre, üzemi berendezés felújítására lehet majd fordítani. Így az állam is áttekintést nyer a várható szükségleteiről. 3. A rendes betéteknél magasabb kamatozás. 4. Adókedvezmények.

A vastakarékosság gyakorlati kivételéről és a részletkérdésekről szükségtelen e lap hasábjain szólnunk, mert azzal napilapjaink bőven foglalkoztak.

A vásárlóerőfölösleg jövőbe való áthelyezésének mindenesetre vannak határai. Elsősorban az adókedvezmények miatt előálló állami adóvesztés. Ez kényszeríti az államot, hogy a felesleges vásárlóerőnek részben végleges elvonásához folyamodjék bizonyos fényűzési cikkek erősebb megadóztatásával. Ezt is méltányosnak kell tartanunk, mert főleg a nagyobb jövedelműek nagyobb

vásárlóerőfölöslegét veszi el. Érdekes, hogy Németországban a dohány, pálinka és pezsgő háborús adópótlékát jelentősen emelték, a sörre ellenben, amely a kis és közepes jövedelműek általános élvezeti cikke, nem vetettek ki újabb adópótlékot. Legújabb értesülésünk szerint Franciaország is hasonló szellemű intézkedésekre készül küszöbön álló adóreformjában.

Erélyes rendszabályokra készül a dán kormány és latolgtatja azokat a módokat, amelyekkel a bankoknál betétként elhelyezett, de szabad rendelkezésre álló pénzeket kivonhatná a szabad rendelkezés alól. Valószínűleg kény szer kölcsönt fog kiírni.

Svédországban az államvasutak igazgatósága beadvánnyal fordult a kormányhoz és a pénz forgási-sebesség növekedéseinek veszélyeire rámutatva javaslatot tett a vásárlóerő „sterilizálására”. E cél érdekében – a magántakarékosság serkentése és a hatályosabb adóztatás mellett – szükségesnek tartja a kollektív bérszerződések szabályozását és az osztalékok korlátozását. Az osztalékok korlátozását tervezi Finnország is.

Magyarországon ezideig a fogyasztás korlátozása nem volt olyan nagymérvű, hogy szükséges lett volna a vásárlóerő erélyes elvonása. Két vonatkozásban azonban volt nálunk is vásárlóerő-elvonás. Az „Erdélyi Nyereménykölcsön” kis címletekre bontása ugyanis lehetővé tette, hogy az széles néprétegek körében elterjedjen s így a vásárlóerő egy részét ideiglenesen felhasználja. A hadfelszerelési adó pedig végleg elvonta a vásárlóerő egy részét.

Koch Ernő